
УДК 811.111.161

Катерина Тішечкіна
м. Миколаїв

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ СПІЛЬНОКОРЕНЕВИХ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ТЕРМІНІВ

Стаття присвячена дослідженню сільськогосподарської термінології. Розглянуто поняття «термін» та проаналізовано лексико-семантичні особливості деяких спільнокореневих термінів аграрної галузі (земля, земельний, землевласник, землеволодіння, землекоп, землекористування, землероб, землеробство та ін.) за допомогою словників української та англійської мов.

Ключові слова: термін, термінологія, сільське господарство, словник.

Термінологічна лексика є об'єктом вивчення багатьох лінгвістів, оскільки кожна наукова галузь має у своєму складі певні терміни, які потребують всебічного опису.

При визначенні терміна дослідники Б.М. Головін та Р.Ю. Кобрін вказують, що «термін — це слово чи підрядне словосполучення, що має спеціальне значення, яке виражає й формує професійне поняття й застосовується в процесі пізнання й освоєння наукових та професійно-технічних об'єктів і відношень між ними» [2: 5].

У працях О.В. Суперанської термін розглянуто як «... спеціальне слово (чи словосполучення), яке прийняте в професійній діяльності й уживається в особливих умовах; ... словесне позначення поняття певної галузі професійних знань; ...основний понятійний елемент мови для спеціальних цілей. ... Для свого правильного розуміння термін вимагає спеціальної дефініції (точного наукового визначення)» [4: 14].

Мета нашої роботи — проаналізувати лексико-семантичні особливості деяких спільнокореневих термінів сільськогосподарської галузі в українській та англійській мовах.

© К.В. ТІШЕЧКІНА, 2013

Джерелами дослідження послужили дані 7 словників української, англійської та російської мов.

Цілий ряд досліджуваних термінів зберігає лексичне значення як в українських, так і в англійських лексикографічних джерелах:

земельний [3: 556] — 1) прикм. до *земля* 5; 2) стос. до землеволодіння або землевпорядкування;

agrarian [9; 5: 3];

agrarian [1: 27] — 1) аграрій, крупний землевласник; аграрний, земельний, сільськогосподарський; 2) прибічник аграрної реформи; 3) член аграрної палати;

agrarian [8] — 1) *adj* related to the land, especially farms, and its ownership; 2) describes a place or country that makes its money from farming rather than industry;

agrarian [6: 6] — *adj* referring to matters of land tenure and problems arising from land ownership;

agrarian [7: 28] — *adj* relating to or involving farming or farmers;

землевласник, землевласниця [3: 556] — особа, яка володіє землею (у 5 значенні) на правах приватної власності;

landowner, landholder [9];

landholder [1: 440] — власник або орендатор земельної ділянки;

landowner [5: 124; 1: 440] — землевласник;

landowner, landholder [8] — someone who owns land, especially a large amount of land;

landowner [6: 145] — *noun* a person who owns land freehold, and may let it to a tenant, or may farm it himself;

landholder [7: 797] — *noun* [C] the person who owns a particular piece of land;

landowner [7: 798] — *noun* [C] someone who owns a large amount of land;

землевпорядження, землевпорядкування [3: 556] — сукупність заходів щодо організації землі (у 5 значенні) і користування нею;

system of land tenure; regulation for the distribution of land; organization of land exploitation [9];

землевпорядник [3: 556] — спеціаліст із землевпорядкування;

specialist in land management [9];

землезнавець [3: 556] — спеціаліст із землезнавства;

specialist in physical geography [9];

землекористування [3: 556] — порядок, умови і форми користування землею (у 5 значенні), яка належить державі, колективам або окремим особам;

land tenure, land use [9];

land tenure, land use [1: 441] — землекористування;

land tenure [8] — *noun* the rules and arrangements connected with owning land, especially land that is used for farming;

land tenure [6: 145] — *noun* the way in which land is owned and possessed. This may be by an individual owning the freehold, by a tenancy agreement between freeholder and tenant, or by a form of community ownership;

land use [6: 145] — *noun* the way in which land is used for different purposes such as farming or recreation COMMENT: In the UK, the main uses of land are classified as: crops and fallow, temporary grass, permanent grass, rough grazing, other land, urban land, forestry and woodland, and miscellaneous;

землемір [3: 557] — спеціаліст з межування землі (у 5 значенні) та землевпорядкування;

land surveyor [9; 5: 124; 1: 441];

землемірний [3: 557] — признач. для вимірювання землі (у 5 значенні);

geodetic; surveying [9];

geodetic [5: 124];

surveying [5: 931; 1: 740] — (топографічне) знімання, процес знімання.

Як бачимо, для українських термінів «землевласник», «землеволодіння», «землевпорядження», «землекористування», «землемірний» характерна синонімія під час перекладу. В українській мові лексеми «землевпорядження», «землевпорядник», «землезнавець», «землекористування» та «землемір» є однокомпонентними, а в англійській мові — багатокомпонентними. Під час перекладу слів «землевпорядження», «землевпорядник», «землезнавець» використано описовий метод перекладу.

Проте не всі досліджувані сільськогосподарські терміни зберігають лексичне значення під час перекладу. Було розглянуто слова, що частково зберігають лексичне значення. Зокрема в англійських словниках зафіксовано декілька варіантів перекладу українського терміна «землеволодіння». Слова «landownership» та «landholding» повністю зберігають лексичне значення, а «estate» можна використовувати не лише коли йдеться про землеволодіння, а й у значенні «майно», «спадкова земельна власність», «маєток»; американська мова використовує вищезазначену лексему ще й у значенні «житловий комплекс», а британська англійська — стосовно нерухомості:

землеволодіння [3: 556] — володіння землею (у 5 значенні) на правах власності або оренди;

landownership, (real) estate [9];

landownership [5: 124; 7: 798] — *noun*;

landholding [1: 440] — землеволодіння;

landholding [7: 797] — *noun* [plural] *formal* the land someone owns;

estate [5: 620; 1: 274] — 1) маєток; земельна власність; 2) майно;

estate [8] — *noun* 1) [C] a large area of land in the country that is owned by a family or an organization and is often used for growing crops or raising animals; 2) [C] legal everything that a person owns when they die;

estate [6: 90] — *noun* 1) a rural property consisting of a large area of land and a big house 2) a plantation;

estate [7: 469] — *noun* 1) [C] *BrE* an area where there are many houses, usually built at the same time by the same company. Many estates are owned by local government and have cheap houses for poorer families. *AmE development:*

housing estate. *BrE* an industrial estate or trading estate; a large area of land where a particular crop is grown; a very large area of land that belongs to one person, usually with a very big house on it; 2) [C/U] all the property and money that belongs to someone, especially someone who has just died; 3) [C] *BrE* a long car with an extra door at the back and a lot of space behind the back seats; 4) [C] an old word for each of the three groups of people involved in governing a country; 5) [C] an old word meaning the situation or state that someone is in.

Якщо в українській мові термін «землекоп» застосовуємо щодо людей, які виконують земляні роботи, то англійські лексикографічні джерела пропонують два варіанти перекладу цієї лексеми: «navvy» використовуємо стосовно людей, «digger» — щодо машин, механічного обладнання. «Navvy» вживаємо, не лише коли говоримо про людей-землекопів, а також коли йдеться про будь-яку особу, що виконує важку фізичну працю:

землекоп [3: 556] — робітник, який виконує земляні роботи;

navvy, digger [9];

navvy [5: 124; 8] — *noun* a man who is employed to do unskilled physical work, usually building or making roads;

navvy [7: 945] — *noun* [C] *BrE old-fashioned* someone whose job is to do hard physical work, for example build roads or dig railways; labourer;

digger [1: 222] — 1) землерийна машина; екскаватор; копальник, копач; 2) культурний плужний корпус; 3) ківш екскаватора;

digger [8] — *noun* 1) a machine used for digging; 2) *Australian English* a person who mines for gold (= removes it from under the ground); 3) *Australian English informal* an Australian soldier, especially one who fought in the First World War;

digger [6: 74] — *noun* a type of plough body with a short, sharply curved mouldboard. Diggers are used for deep ploughing, especially to prepare for root crops or for land reclamation;

digger [7: 385] — *noun* [C] a machine for digging large and moving earth.

Український термін «землероб» та похідні від нього також мають певні розбіжності в лексичних значеннях англійських відповідників:

землероб [3: 557] — той, хто займається землеробством; рільник;

farmer [9; 5: 124; 1: 289] — 1) фермер, землероб, сільський хазяїн;

2) орендар;

farmer [8] — *noun* someone who owns or takes care of a farm;

farmer [7: 505] — *noun* [C] someone who owns a farm or manages it as their job;

землеробство [3: 557] — обробіток землі (у 5 значенні) для вирощування сільськогосподарських рослин;

agriculture, farming [9; 5: 124];

agriculture [1: 28] — 1) сільське господарство, землеробство; 2) агрокультура, сільськогосподарська культура; 3) частина народногосподарського промислового комплексу, що охоплює сільськогосподарське

виробництво, переробку, зберігання, транспортування та реалізацію сільськогосподарської продукції;

agriculture [8] — *noun* farming;

agriculture [6: 7] — *noun* the cultivation of land, including horticulture, fruit growing, crop and seed growing, dairy farming and livestock breeding. COMMENT: The use of land to raise crops for eating first started about 10,000 years ago. All plants grown for food have been developed over many centuries from wild plants, which have been progressively bred to give the best yields in different types of environment. Genes from wild plants are likely to be more hardy and resistant to disease, and are still kept in gene banks to strengthen new cultivated varieties;

agriculture [7: 29] — *noun* [U] the work, business, or study of farming;

farming [1: 290] — 1) ведення фермерського господарства, ведення сільського господарства; 2) землеробство, обробка сільськогосподарських культур;

farming [8] — *noun* the activity of working on a farm or organizing the work there;

farming [6: 96] — *noun* running a farm, including activities such as keeping animals for sale or for their products and growing crops;

farming [7: 505] — *noun* [C] the activity or business of a being a farmer;

землеробський [3: 557] — стос. до землеробства і землероба;

agricultural, farming [9; 5: 124];

agricultural [1: 28] — 1) сільськогосподарський; 2) землеробський, агрономічний;

agricultural [6: 6] — *adj* referring to farming;

agricultural [8] — *adj* used for farming or relating to farming;

agricultural [7: 29] — *adj* relating to farming; involved in farming or used for farming.

Як бачимо, англійський варіант перекладу лексеми «землероб» — «farmer» — застосовується щодо людини, яка володіє фермою чи орендує її. Тоді як у Словнику української мови в 11 томах йдеться про особу, яка займається землеробством. Серед досліджуваних англійських лексикографічних джерел варіанти перекладу термінів «землеробство» та «землеробський» представлені з ширшим лексичним значенням, ніж в українській мові. Лексеми «agriculture», «agricultural», «farming» вживаємо щодо ведення сільського господарства взагалі, а не лише землеробства.

Серед розглянутих сільськогосподарських термінів, що мають деякі відмінності в лексичному значенні в українській та англійській мовах, можна зазначити лексеми «землистий», «земляний»:

землистий [3: 557] — 1) який містить у собі багато часток землі (у 3 значенні); 2) *розм.* сірувато-блідий (про колір обличчя, шкіри людини);

earth(en); pale, wan, pallid, faded [9];

earthy, sallow [9; 5: 124];

earthy [1: 254] — 1) земляний; 2) землистий;

earthy [8] — *adj* like or relating to earth;

earthy [7: 438] — *adj* 1) looking or smelling like earth; 2) showing an attitude to sex and the human body that is honest, direct, and sometimes considered not very polite;

earth colour [8] — *noun* an earth tone;

earthen [1: 254] — земляний;

earthen [7: 438] — *adj* 1) made of earth; 2) made of clay;

pale [1: 536] — блідий, тьмяний;

pale [8] — *adj* 1) describes someone's face or skin if it has less colour than usual, for example when they are ill or frightened, or if it has less colour than people generally have; 2) describes light or a colour that is not bright or strong;

pale [7: 1023] — *adj* 1) light and not bright in colour; 2) a pale person has skin that is lighter than usual because they are ill, shocked, or worried; 3) less impressive or not as good as before or when compared with someone or something similar;

wan [8] — *adj* (of a person's face) more pale than usual and tired-looking;

wan [7: 1609] — *adj* 1) someone who is wan looks very pale and weak because they are ill; used about someone who looks very sad; 2) pale or not bright;

pallid [8] — *adj* 1) very pale, in a way that looks unhealthy and not attractive; 2) showing no enthusiasm or excitement;

pallid [7: 1023] — *adj* 1) someone who is pallid has very pale skin because they are ill or worried; very pale in a way that does not look natural or good; 2) not lively, exciting, or interesting;

faded [8] — *adj* less bright in colour than before;

sallow [8] — *adj* (of white-skinned people) yellowish and looking unhealthy;

sallow [7: 1253] — *adj* *sallow* skin is a pale yellow colour and does not look healthy;

земляний [3: 558] — 1) стос. до землі (у 2 значенні); 2) зроблений із землі (у 3 значенні); 3) *розм., рідко*. Те саме, що *землистий* 2; 4) складова частина назв рослин, тварин, мінералів, що ростуть, живуть і т. ін. на (в) землі;

earthy [9];

earthen, of earth [9, 5: 124].

Англomовні джерела пропонують декілька варіантів перекладу терміна «землистий». При цьому «earthy», «sallow» та «earth colour» вживаємо, коли маємо на увазі щось схоже на землю; «earthen» — зроблено із землі, містить багато часточок землі; «pale», «wan», «pallid», «faded», «sallow» вживаємо, переважно, коли описуємо колір обличчя чи шкіри людей, зміни якого пов'язані з хворобою, втомою, переживанням.

Розглянемо термін «земля» та його англійські відповідники:

земля [3: 557 — 558] — 1) *тільки одн.* Третя по порядку від Сонця велика планета, яка обертається навколо своєї осі і навколо Сонця; 2) *тільки одн.* Верхній шар земної кори; 3) *тільки одн.* Речовина темно-бурого кольору, що входить до складу земної кори; 4) *тільки одн.* Суша (на відміну від водяного простору); 5) ґрунт, який обробляється і використовується для вирощування рослин; 6) країна, край, держава;

soil, ground [5: 312; 9];

earth, land [5: 124; 9];

globe (земна куля) [9];

soil [8] — *noun* 1) [C or U] the material on the surface of the ground in which plants grow; 2) [U] *literary* a country; 3) *the soil literary* the activity of farming;

soil [6: 227] *noun* the earth in which plants grow. COMMENT: Soil is a mixture of mineral particles, decayed organic matter and water. Topsoil contains chemical substances which are leached through into the subsoil where they are retained. Without care, soils easily degrade, losing the few nutrients they possess and become increasingly acid or sour;

soil [7: 1360] — *noun* [C/U] 1) the substance on the surface of the Earth in which plants grow; 2) *the soil literary* farming as a job or way of life;

soil [1: 696] — ґрунт;

ground [8] — *noun the ground* [S] 1) the surface of the Earth; 2) [U] soil; 3) [C] an area of land used for a particular purpose or activity; 3) *grounds* [plural] the gardens and land that surround a building and often have a wall or fence around them;

ground [6: 118] — *noun* 1) a surface layer of soil or earth; 2) an area of land, especially one used for a particular purpose;

ground [7: 627] — *noun* 1) [singular/U] the top part of the Earth's surface that people walk on; 1a) [singular] the layer of soil and rock that forms the Earth's surface; 1b) [singular/U] the soil nearest the Earth's surface in which you can grow plants; 2) [U] an area of land; 2a) [C] an area of land and the structures on it that are intended to be used for a particular purpose; 2b) [C] an area of land or sea where a particular thing happens; 2c) *grounds* [plural] the land, gardens, and lawn that surround a large house or other building; 3) [C usually plural] a reason for what you say or do, or for being allowed to say or do something; 4) [singular/U] the subject, idea, or information being talked about or written about; 5) [singular/U] an environment in which ideas can develop; 6) [singular/U] someone's set of opinions or attitudes; 7) [U] the level of success or progress that someone or something has achieved; 8) [C] *Am E* an electrical earth; 9) [C] *technical* a colour used as a background or first layer on a painting, drawing etc; 10) *grounds* [plural] extremely small pieces of crushed coffee beans, especially after they have been used for making a drink of coffee;

ground [1: 362] — 1) земля, ґрунт; 2) ділянка землі; сад, парк; 3) місцевість, район; 4) підстава, причина; 5) роздрібнений, молотий;

earth [8] — *noun* the planet third in order of distance from the sun, after Venus and before Mars; the world on which we live;

earth [6: 82] — *noun* 1) soil; 2) the ground or land surface;

earth [7: 438] — *noun* 1) [singular/U] the planet on which we live; 2) *the earth* the land on which we live; 2a) [U] the substance in which plants grow that covers most of the land; 3) [C] a hole in the ground where an animal such as a fox lives; 4) [singular] *Br E* the wire in a piece of electrical equipment that makes it safe by connecting it to the ground;

earth [1: 254] — 1) земля, ґрунт; 2) суша; 3) підгортати;

land [8] — 1) [U] the surface of the Earth that is not covered by water; 2) [U] an area of ground, especially when used for a particular purpose such as farming or building; 3) *the land* farms, farming, and the countryside;

land [6: 144] — *noun* 1) the solid part of the Earth's surface; *back to the land* encouragement given to people who once lived in the country and moved to urban areas to return to the countryside 2) a section of a field, divided from other sections by a shallow furrow, a term used in systematic ploughing;

land [7: 797] — *noun* 1) [U] an area of ground, especially one used for a particular purpose such as farming or building; 1a) [C/U] an area where the soil has particular qualities; 1b) [U] an area that someone owns, often including the buildings on it; 2) [U] the part of the Earth's surface that is not the sea; 3) [C] *literary* a country or region; 3a) an imaginary place; 4) *the land* the countryside considered as a place to grow your own food or live in a simple healthy way;

land [1: 439] — 1) земля, ґрунт; 2) угіддя, масив; 3) ділянка землі; 4) земельна власність; землеволодіння; 5) сільська місцевість; 6) зазор ширини;

globe [8] — *noun* 1) the world; 2) [C] a map of the world made in the shape of a ball and fixed to a support, that can be turned around at the same angle as the Earth turns in space;

globe [7: 603] — *noun* [C] 1) a round ball that has a map of the world on it; **the globe** *mainly literary* the world; 2) *mainly literary* a round object; a round cover for a light.

Словник української мови пропонує шість лексичних значень терміна «земля». В англomовних джерелах ми не зафіксували такого еквівалента, який зберігав би всі лексичні значення українського терміна, але щодо кожного українського значення можна добрати окремий англійський відповідник. Наприклад, говорячи про землю як про планету, земну кулю, вживаємо «earth», «globe»; якщо йдеться про верхній шар земної кори, ґрунт — «soil», «ground»; коли маємо на увазі поверхню землі, що не покрита водою (сушу) або говоримо про країну, державу, використовуємо «land».

Аналізуючи варіанти перекладу терміна «землянин», можна зазначити, що англomовні еквіваленти частково зберігають українське лексичне значення. Слово «landholder» вживають, говорячи про того, хто володіє землею, а «earthling» — у значенні жителя планети Земля:

землянин [3: 559] — *заст.* селянин;

earthling [9; 5: 124];

landholder [5: 124];

earthling [8] — *noun* in stories, a human being, especially when talked to or talked about by a creature from another planet;

earthling [7: 438] — *noun* [C] a human. This word is used in science fiction stories by creatures from other planets.

Отже, докладно розглянувши українські спільнокореневі слова та варіанти їх перекладу, можна стверджувати: для всіх вищерозглянутих

українських лексем спільним є корінь *зем*, натомість англійські відповідники характеризуються варіативністю. Серед досліджуваних джерел найуживанішими варіантами перекладу є слова, похідні від *land, earth, agro, farm*. Щоб дібрати найвлучніший відповідник, необхідно знати всі варіанти перекладу, користуватися спеціалізованими словниками та враховувати контекст.

1. Англо-русский сельскохозяйственный словарь / Под ред. В.Г. Козловского, Н.Г. Ракипова. — М: Рус. яз., 1983. — 880 с.
2. Головин Б.Н. Лингвистические основы учения о терминах: учеб. пособие для филол. спец. вузов / Б.Н. Головин, Р.Ю. Кобрин. — М.: Высш. шк., 1987. — 104 с.
3. Словник української мови : [в 11 т.]. — К.: Наук. думка., 1972. — Т. III. — 744 с.
4. Суперанская А.В. Общая терминология: Вопросы теории / Суперанская А.В., Подольская Н.В., Васильева Н.В. — М.: Наука, 1989. — 243 с.
5. Concise Oxford Russian Dictionary. — Oxford University Press, 1998. — 1007 p.
6. Dictionary of Agriculture : third edition. — London, 2006. — 269 p.
7. Macmillan English Dictionary : for advanced learners. — Oxford, 2006. — 1692 p.
8. <http://dictionary.cambridge.org/>
9. <http://www.lingvo.ua/ru>

Статтю отримано 14.08.2013.

Kateryna Tishechkina

Mykolayiv

FEATURES OF TRANSLATION OF SINGLE-ROOT AGRICULTURAL TERMS

The article deals with some agriculture terminology. Concept “term” is considered. Lexical peculiarities of some single-root agrarian terms (land, agrarian, landowner, landownership, navy, land use, farmer, farming and etc.) are analyzed with used Ukrainian and English dictionaries.

Key words: term, terminology, agriculture, dictionary.

Випраете!

У журналі «Українська мова», 2013. — №3: с. 157 (7-й рядок знизу) замість із давньоєвропейської треба із давньоєврейської; с.158 (4-й рядок згори) замість європейськими потрібно єврейськими.

Автор